

تنها مشتق دستگاه همایون (آواز بیات اصفهان)^(۱)

از آوازهایی که دستگاه همایون برای آن به منزلهٔ مادر محسوب می‌شود، بیات اصفهان است، باید گفت که از میان دو نوع گام کوچک و بزرگی که در موسیقی بین‌المللی مرسوم است، فواصل گام اصفهان شباهت تام با گام کوچک (هم‌آهنگ)^(۲) دارد.

آواز بیات اصفهان از درجهٔ چهارم گام همایون شروع می‌شود، نت شاهد آن همان شروع گام آن است، یعنی درجهٔ چهارم گام همایون و نت ایست آن در واقع حالت‌های نیمه تمام ملودی درآمد را نشان می‌دهد، و این نت ایست درجه ششم گام بیات اصفهان است یا نت شاهد همایون مربوطه به آن اصفهان.

فواصل گام بیات اصفهان به صورت زیر است:

۱- بین درجهٔ اول تا دوم	یک پرده
۲- بین درجهٔ دوم تا سوم	نیم پرده
۳- بین درجهٔ سوم تا چهارم	یک پرده
۴- بین درجهٔ چهارم تا پنجم	یک پرده
۵- بین درجهٔ پنجم تا ششم	سه ربع پرده
۶- بین درجهٔ ششم تا هفتم	یک پرده و ربع پرده
۷- بین درجهٔ هفتم تا هشتم	نیم پرده

فواصلی که توضیح داده شد^(۳) همان فواصلی نیست که در آواز بیات اصفهان و ملودی

بیات اصفهان از قدیم الایام^(۱) مرسوم و معمول بوده است.

به نمایش گام بیات اصفهان با توجه به گام همایون با دقت نگاه کنید:

(گام همایون Lap و گام اصفهان با شاهد Do)

نمایش گام بیات اصفهان با توجه به گام همایون روی خطوط حامل

۱ - به این دلیل لفظ تنها آواز برای همایون آورده شده چون بعضی از قدما و معاصرین شوشتری را به صورت آوازی مشتق از همایون و جداگانه می‌پندارند و در آن باره بسط و گسترش‌هایی انجام می‌دهند و دسته‌ای دیگر به صورت گوشه‌ایی مستقل، اجرای ملودی آن را در چند پردهٔ مختلف از همایون انجام می‌دهند. «ن»
 ۲ - گام کوچک با فواصلی مختلف تشکیل می‌شود که بر اساس علم نتوریک موسیقی و قوانین آن بر سه نوع (هماهنگ - نغمگی - علمی) تقسیم می‌شود. برای آشنائی بیشتر رجوع کنید به تئوری موسیقی (پرویز منصوری)
 ۳ - چون از اواخر دورهٔ قاجاریه که مسافرت‌های رجال موسیقی به فرنگستان و کشورهای اروپائی باب شد و در مقایسه‌هایشان، مشابهتی بین گام کوچک بین‌المللی و بیات اصفهان دیدند در بعضی از نواخته‌ها درجهٔ هفتم گام اصفهان را (بکار) گرفته و کم‌کم تا حدودی این نوع گام از اصفهان نوعیت خود را در میان موسیقی ما باز نمود ولی اصالت فواصل قدیم ملودی بیات اصفهان که ویژهٔ شرقیهاست باید حفظ گردد.